

Lasz György
georgelasz@gmail.com

AKINEK VAGYONA, ANNAK BIZTONSÁGA?

Gondolatok a vagyonvédelem és a magánbiztonság térfeléről

Absztrakt

A szerző világos áttekintést ad a biztonsági igény megjelenésétől a közbiztonság védelmének néhány problémájáig, neves kutatók e témában írott fogalmait is hivatkozva. A biztonság felett őrködő rendészetet a közigazgatás részeként képzeli el, s határozott értékítéletet alkot a rendszerváltás utáni biztonság kérdéseiben: Magyarországon, a rendszerváltást követő bűnügyi sokk után – amely számottevően és látványosan a vagyon elleni bűncselekmények nagyon markáns növekedését hozta – a társadalom, a politika, és az emberek számos módon kíséreltek meg fellépni. A polgárőr szervezetek túlburjánzásától, a látványos politikai PR akciókból és a házi kertek, gyümölcsösök köré kiépített elektromos áramú vezetékektől máig hangos a sajtó, ám úgy tűnik, intézményes megoldás nem született. Egyszerre tapasztaljuk a magánbiztonság iránti igényt, s azt, hogy mint piaci terméknek, nem képes mindenki megfizetni az árát. Tapasztaljuk, hogy a „vagyonosabb rétegek” noha magasabb vagyonbiztonsági kockázatot jelentenek, de a klasszikus vagyonvédelmi bűncselekmény kategóriákban kevésbé lesznek áldozatok, hiszen többet, jelentősen többet áldoznak értékeik védelmére.

The author gives an overview of the need for security, from its emergence to the community safety, citing concepts of renowned researchers of this topic. He sees the police -with its duty to warrant community safety- part of the public administration, and has a firm opinion on the safety issues emerged after the change of the regime: in Hungary, after the change of the regime criminality – when delinquency against property grew in a spectacular and considerable way - shocked both the society and political parties, who tried to develop defensive strategies in vain. The media headlined the proliferation of civil servant organizations, the political PR campaigns and the electric wires drawn around the vegetable gardens and orchards, but there hasn't been given any institutional answer to this issue. We can see the controversy of a need for private safeguarding companies, and the fact that not everybody can afford to pay for them. We can also observe that however they are at a greater risk, the wealthy ones are not the typical victims of the property crimes, because they spend more on safeguarding their values.

Kulcsszavak: *vagyon, vagyonvédelem, magánbiztonság, In-Kal Security, magánrendészet ~ assets, assets security, private security, In-Kal Security, private security agency*

Rendészet és vagyonvédelem

A biztonság iránti igény nagyjából egyidős az emberi társadalmak kialakulásával és megszilárdulásával, a magánbiztonságra való törekvés pedig a városi társadalmak kialakulásával lehet egyidős, ahogyan a rendészet is. Ez utóbbit illetően a fejlettebb polgári demokráciák is e téren a görög és római előzményekre mutatnak vissza. Demokráciatörténeti szempontból a közigazgatás részévé vált korszerű rendészetet a jog uralja, az erőszak-monopólium hivatali hatáskörként, rendkívül pontosan, cizelláltan rögzített, a rendészeti és honvédelmi feladatok markánsan válnak el, s a társadalmi érdekeket és értékeket kanalizáló pártok a rendészet (és büntetőpolitika) felett közmegegyezéssel távolságtartást, de mielőbb: egyetértést gyakorolnak.¹

Az önállóan pozicionált, szakmaként elismert rendészet (vö. Finszter: *rendőrségi szervezet*) létrejötté elképzelhetetlen: a *közélet és magánszféra elkülönülése, a közhatalom és magánhatalom elválása, a köz- és magánjog önállósodása, az árutermelés, vagyis az anyagi javak koncentrációja nélkül.*² Ezen túlmenően persze a *városok megjelenése* nélkül is, hiszen sehol máshol nem különül el egymástól oly látványosan vagy épp kevésbé feltűnően a köz- és magánszféra, vagyis a köz- és magánterület. A köz- és magánrendészet kérdései jellemzően a városi biztonság kérdései.

A XXI. század elején, Közép-Kelet-Európában tanúi vagyunk annak, hogy eme fejlődéstörténeti tényeket korántsem minden rendészetalakító hatalom ismeri vagy fogadja el döntéseinél³. Ezért is, korunk *aktuál rendészetpolitikai kérdéseit*, rendészeti korszerűsítéseit, reformjait az *alkotmányos alapelvek tisztázása-felülírása vagy épp fenntartása, a rendészeti hatalom és erőszak alkalmazásának korlátai, a nagyobb hatékonyság* elérésére való törekvés, a *rendészeti szakmai profil és feladatok tisztázása és elkülönítése*, erre (is) tekintettel a *garanciák lazításának érzékeny egyensúlya, a közbiztonság kooperációs terméként*⁴ való azonosítása; vagy épp egy *uniós szintű kriminálpolitika* létrehozása, vagy a *magán- és közrendészet sajátos problematikája* és elhatárolása egyaránt jellemzi.

Magyarországon, a rendszerváltást követő bűnügyi sokk után – amely számottevően és látványosan a vagyon elleni bűncselekmények nagyon markáns növekedését hozta – a társadalom, a politika, és az emberek számos módon kíséreltek meg fellépni. A polgárőr

¹ Jármay Tibor: Gondolatok a magán- és közrendészetéről, a (városi) biztonság könnyű- és nehézsúlyosságáról, kézirat, 2006.

² Finszter Géza: A rendészet elmélete. KJK Kerszöv, Budapest, 2003. 170 p.

³ : „Mindenekelőtt azt kell látni, hogy ezeket a döntéseket is szükségképpen politikusok hozzák, akikre sajátos gondolkodásmód, sajátos tudásforma, sajátos célrendszer, sajátos értékelési mechanizmus jellemző. A politikus rendelkezik ugyan valamilyen eredeti végzettséggel, amit azonban rendszerint tartósan nem gyakorolt, így a szakképzettségéből eredeztethető tudásának relevanciája elhanyagolható, ennél fogva, bár a politikusok meghatározó részben éppen hogy jogászok, speciális, a büntetőpolitikában kamatoztatható átfogó, elméleti tudással ők sem rendelkeznek. Tehát a politikus nem azonos a kriminálpolitikussal. A politikust a többi értelmiségi foglalkozástól viszont leginkább az különbözteti meg, hogy ő az a szakember, aki a közösségre vonatkozó döntéseket hoz. Generalista típusú társadalmi mérnök. Ennyit a személyről. Ami viszont a büntetőpolitikai természetű döntéshozatal sajátosságát illeti, ennek mechanizmusa némileg eltér az egyéb társadalompolitikai döntésektől. Az előbb írt politikai motiváció itt egy sajátos, új elemmel bővül, és pedig azzal, hogy egy létező problémát céljaiknak megfelelően speciálisan formálnak.” Korinek László: A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon. Kézirat

⁴ Finszter Géza i.m. 172. p.

szervezetek túlburjánzásától, a látványos politikai PR akciókból és a házi kertek, gyümölcsösök köré kiépített elektromos áramú vezetékektől máig hangos a sajtó, ám úgy tűnik, intézményes megoldás nem született. Egyszerre tapasztaljuk a magánbiztonság iránti igényt, s azt, hogy mint piaci terméknek, nem képes mindenki megfizetni az árát. Tapasztaljuk, hogy a „vagyonosabb rétegek” noha magasabb vagyonbiztonsági kockázatot jelentenek, de a klasszikus vagyonvédelmi bűncselekmény kategóriákban kevésbé lesznek áldozatok, hiszen többet, jelentősen többet áldoznak értékeik védelmére. Rendőr kollégákkal beszélgetve, nagyon gyakran halljuk, hogy az emberek jó része ugyanakkor semmilyen módon nem védi értékeit mindaddig, amíg áldozattá nem válik. Ilyenkor viszont a felelős keresés célpontja sokkal inkább a rendőrség, mint önmaguk. Úgy tűnik, biztonság annak jár, kinek pénze van.

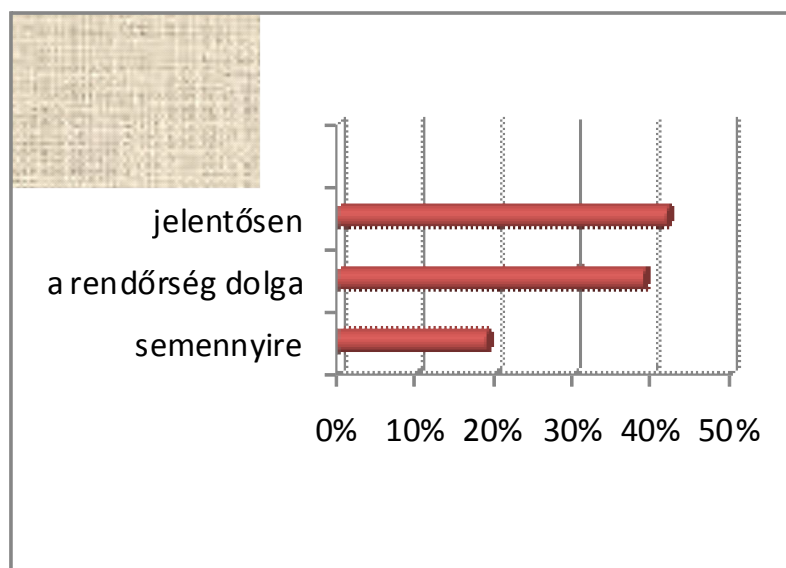
Az évi négysszázezer körüli bűncselekmények tipológiája éppúgy néz ki, mint 20-25 évvel ezelőtt. Nagyjából kétharmaduk vagyon elleni bűncselekmény, jellemzően lopás, betöréses lopás. Ezért is a vagyonok védelme semmit nem veszített aktualitásából, ráadásul a vagyon elleni bűncselekményekkel okozott kár megtöbbszöröződött az évek alatt, a megtérülés pedig korántsem követi ennek vonalát.

Az In-Kal Security Kft., Magyarország vezető vagyonvédelmi szolgáltató cége kezdeményezésére, 2008 novemberében zajlott kutatás – egyebek között – az alábbi, nem meglepő ismeretekkel szolgált:

- a válaszadók jelentős számban érzik úgy, hogy a biztonsággal törődni a rendőrség feladata;
- az emberek közel fele a biztonsággal azonosítja a céget, amely a vagyonvédelem terén számos feladatot teljesít.

Ám az utóbbi évek változásai (multik és ezzel együtt a biztonsági szolgáltatók térnyerése, a közterületi rendezvények biztosítása) előtérbe helyezték a magánbiztonsági szolgáltatók szerepét, s azt is, amit a hivatkozott kutatásban a válaszadók is visszaigazoltak: a közterületek biztonságában egyre növekvő igény van a magánbiztonsági cégek szolgálatára.

Az előzmények ismeretében nem véletlen, hogy a szakmapolitika egyre többet beszél a magánbiztonság változásáról, leginkább arról, hol határolódik el a köz- és magánrendészet, milyen szerepek kerülnek át az állami monopóliumokat megjelenítő rendőrségtől?

1. sz. ábra: Mít gondol, mennyire segítheti egy magánbiztonsági cég a közterületek biztonságát?

A rendészet „anyagi jogában”⁵ meghatározott közbiztonságot érintő normasértések korábban kizárólag az állami büntetőhatalmat érvényesítő rendőrség (és rendészeti szervek) számára határoztak meg az üldözés, megszakítás, felszámolás és persze a bűnmegelőzés lehetőségét, később a vagyonvédelem címszava alatt, a magánbiztonság térfelén megjelenő biztonsági szolgálatok, köz- vagy városi biztonság területén a jellemzően a közterület-felügyeletek szereztek-szerznek maguknak különféle jogosítványokat. Az elhatárolást persze nehezíti, hogy a szakirodalom ide vonatkozóan kevés magabiztossággal foglal állást, ám a közrendészethez sorolandó a rendőrség, és más (kizárólag állami finanszírozású és irányítású) rendészeti-katasztrófavédelmi, nemzetbiztonsági szervezet, fegyveres biztonsági őrség vagy épp természetvédelmi feladatot ellátó mezőőri szolgálatok. Ezek felhatalmazás és jogosítványrendszere igazodik az állam büntetőpolitikájában megrajzolt feladat társadalmi jelentőségéhez is. A bűnmegelőzés korábban rendőrségi monopolszerepe pedig már évek óta a múlté, hiszen tudós szakértők készítette kormányhatározat, nemzeti stratégia fogja össze (persze igazi politikai és pénzügyi támogatás nélkül) a legfontosabb prioritásokat és teendőket.⁶

Leszűkítve mindezt, tapasztalataim alapján az alábbi fogalmi jegyeket vélem felfedezni. A közrendészet alkotmányos garanciákkal védett, a végrehajtó hatalom alatt struktúrába szerveződő, a köztulajdon, vagy közterületet, közérdeket szolgáló, vagy a magánviszonyokba szükségszerűen beavatkozó (pl. bűncselekmény) legmagasabb törvényi szabályozáson (és állami felhatalmazáson) alapuló, látható (közterületi jelenléttel párosuló), és/vagy láthatatlan (pl. bírói engedélyhez kötött titkosszolgálati eszközök használata), aktív (cselekvés, intézkedés), jellemzően represszív (a (bűn)cselekményt követő), erőszak-monopóliumot tartalmazó (akár személyes szabadságot is korlátozó), bűnözéscsökkentést célzó szervezeti tevékenység, amelynek tagjai az állam alkalmazottai, közsolgák. A magánrendészetet érintően Nyiri Sándor azt a tulajdon, a birtok, akár az önhatalom fizikai erejével gyakorolható védelméhez köti: „*A magánrendészet tevékenysége pedig jórészt a magántulajdon védelmét szolgálja, a tulajdonos érdekében. A magánvagyonok védelme nem lehet hatósági feladat, minthogy az államigazgatásként működő közrendészet kapacitása nem elegendő, továbbá mert a tulajdonosi jogok ilyen módon sem csorbíthatók.*⁷ Az érték megóvása a tulajdonjog egyik részjogosultságához, a birtokláshoz tapad. Az állami tulajdon hegemoniavesztése után szükségszerűen megjelennek a birtokvédelem intézményes formái is.”^{8,9}

A magánrendészet ismereteim alapján: akár az állam, önkormányzatok, akár magánszemélyek, vagy szervezetek, felhatalmazásán alapuló, (de közhatalmat, erőszak-monopóliumot át nem ruházható) törvényben és alacsonyabb normákban egyaránt szabályozott tevékenység, amelynek elsősorban a magántulajdon, a magántulajdonost, vagy a hozzá kötődő tevékenység védelmét, de ezen keresztül akár a közrend, vagy közösségi terek (közösségi magántulajdon) védelmét ellátni hivatott, jellemzően preventív, közrendészetet kiegészítő, segítő tevékenység, amely erőszak-alkalmazási lehetősége jelentősen korlátozott. Ez csak a tulajdon, a birtokot, az életet, a testi épséget ért jogtalan, közvetlen támadás elhárítására irányulhat, és kizárólag azzal arányos lehet.

A magánrendészet eszköztára lényegesen szűkebb, egyszerűen fogalmazva azokat a lehetőségeket meríti ki, amely bármely állampolgár rendelkezésére áll, szerződés, felhatalmazás okán pedig a magántulajdonosokat megillető eszköztár áll az őrzők rendelkezésére. Mégis, az urbanizáció, a XXI. század társadalmi, politikai változásai a

⁵ Finszter Géza nyomán

⁶ Jármay Tibor i.m.

⁷ Finszter Géza: Magánvállalkozások a biztonságért. Belügyi Szemle, 1998/12., 5. p.

⁸ Korinek László: Privát biztonság. Belügyi Szemle, 1998/12., 3. p.

⁹ Nyiri Sándor: Közrendészet – magánrendészet. Belügyi Szemle, 2004/9.

magánrendészet számára szükségszerűen egyre nagyobb teret jelölnek ki. Jól látható, hogy a közrendészet humán és anyagi forrásai egyaránt kimerültek, korszerűsítése, eredményesebb, társadalmi konszenzuson alapuló működtetése hosszabb, előfeltételekkel terhes folyamat. A „fogyasztás templomaiként” aposztrofált bevásárlóközpontok szimbolikus térnyerése és tudatos közösségi terekké fejlesztése, a jelentős közérdeklődésre számot tartó kulturális, sport (jellemzően városi) rendezvények a magánrendészet fejlődését hozzák magukkal, amelyek időnként számos jogi kérdést vetnek fel. „*A magánrendészet eszköztárában a legfontosabb és leghatékonyabb az a lehetőség, hogy amennyiben az állampolgárok nem hajlandók alávetni magukat a magánrendőrségi tevékenység során érvényesíteni kívánt szabályoknak, úgy megtagadhatják tőlük az általuk igényelt javakat, illetve a szolgáltatásokhoz való hozzájutást. A közrendészet például csak szigorú, törvényben meghatározott okok és feltételek esetén vizsgálhatja át az állampolgár ruházatát, csomagját. A magánrendészet területén ez nem így van. Az állampolgár nem köteles alávetni magát ruházata és csomagja átvizsgálásának, mielőtt repülőgépre szállna, belépne egy sportstadionba vagy -csarnokba, bevásárlóközpontba. A szabadság gyakorlásának az lesz az ára, hogy az állampolgár nem ülhet repülőgépre, nem nézheti meg a mérkőzést, sportrendezvényt, nem vásárolhat az üzletben, mivel a feltételek hiányában nem jön létre a szerződés. Aki pedig nem tartja be a magánrendészetek által előírt biztonsági és egyéb rendszabályokat, szerződésszegőként kiteszi magát annak, hogy az intézmény elhagyására szólítják fel, s ha ennek nem tesz eleget, erővel kényszerítik erre. Kiteszi magát annak is, hogy határozott vagy határozatlan időre kitiltják onnan.*”¹⁰

Új világ, új szakma

Nemcsak Európára, Magyarországra prognosztizálható, hogy a közeljövő számos olyan globalizációs, migrációs, etnikai és egyéb feszültséget hordoz magában, amelyet az Európai közösségnek, vagy épp a nemzetállamoknak rendezniük kell. Nem az állami monopóliumok akár részbeni átruházásáról van szó (bár az Egyesült Államokban bizonyos magánrendészeteket a rendőrségével közel azonos jogokkal ruházzák fel például bolti lopások esetén, de kizárólag az állami rendőrség megérkezéséig). Sokkal inkább arról, hogy elsősorban a városi élet átalakulásával, a magán- és közterületek összemosódásával, az e területeken történő biztonság garantálásával számos régi, és új tevékenység során szükséges a biztonságról gondoskodni, amely korábban nem igényelt ilyen magas fokú állami (közrendészeti) gondoskodást, ma viszont már a közrendészet vagy képtelen lenne ellátni, vagy elsődlegesen nem az ő feladatuk. Miért is kellene egy magánterületen (sportcsarnokban), egy magánszemélyek vagy szervezetek által rendezett rendezvényt az állami rendőrségnek biztosítani? Vagy épp miért ne biztosíthatna egy magáncég egy magántulajdonosok lakta, magántulajdonban lévő ingatlant, ahol a lakók kizárólagos joga, hogy eldöntsék kit és milyen feltételekkel engednek be oda? Miért ne biztosíthatna egy magáncég bármilyen rendezvényt, hiszen ennek másik oldalát, a magánrendezvények rendőri biztosításának (térítésért igénybe vehető szolgáltatás) lehetőségét a normaalkotó már megteremtette? A hangsúlyok és garanciák nem a fogalmakon és a rendezvények típusán, vagy azok szervezőinek alkotmány- vagy polgárjogi jogállásán, hanem a közhatalmi, korábbi hivatkozott jogosítványok alkalmazásán rejlenek. Elképzelhetetlennek tartom, hogy magánrendészeti körben lehessen élni bármely szabadságjog legcsekélyebb korlátozásával vagy más, a közrendészet számára fenntartott magas fokú bűnüldözést biztosító eszköz alkalmazásával.

Jelenleg – az egyéni és társas, aktív és egyéb tagokat is ideértve – több mint százezer¹¹ (összesen: 132.388, ebből 113.467 aktív) tagja van a személy- és vagyonőri kamarának (és a polgárőrségről még nem is szóltunk), mint a rendészeti szerveknek. Megszületett a

¹⁰ uo.

¹¹ Forrás: <http://www.szvmszk.hu/> - 2009. december 1-jei állapot

magánnyomozói és biztonsági őrök szakma. Ezt a szükségszerűség és a közösségi igények alakították így, ezért a jogalkotónak – s ezt számos közelmúltbeli vita igazolja – a jövőben a jelenleginél részletesebb szabályozással kell e dinamikusan fejlődő szolgáltatás szakmai, az elvárásoknak és társadalmi igényeknek pedig az etikai határait kijelölnie.

Összegzés

Tárgyunk szempontjából, ha kísérletet teszünk a jövőkép megalkotására, két szempontra mindenképp szükséges figyelmünket ráirányítani. Az egyik, hogy mivel mindig szoros összefüggés van a gazdasági prosperitás, illetve a biztonságra fordított kiadások között, a jóléti, gondoskodó államnak meg kellene teremteni egy olyan vagyónvédelmi biztonsági minimumrendszert – legalább a közvagyon védelmében –, biztosít egy elvárható biztonságot. Ez megjelenhet a közintézmények építéskor, felújításakor a biztonságra fordított pontos protokollok kidolgozásában, annak meghatározásában, hogy az értékek milyen minimum védelmet igényelnek.

A másik szempont a magántulajdon védelme. Több éves kísérlet – még az Országos Bűnmegelőzési Tanácsa egykori ajánlásaiban is helyet kapott –, hogy a hatóságokat bevonva, a tulajdonosokat is még inkább érdekeltté tegyük a magánvagyonuk védelmében, lejjebb szorítva a lopások, támadások kockázatát. A tervek és ajánlások között – amelyből semmi nem vált valóra –, adókedvezmények, hivatali eljárások gyorsabb lefolytatása is szerepelt, ha valaki ingatlana, nagy értékű ingósága védelmében határozott biztonsági lépéseket tesz.

Felhasznált irodalom

1. Finszter Géza: Magánvállalkozások a biztonságért (Belügyi Szemle, a Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata. 1998/12.)
2. Korinek László: Privát biztonság (Belügyi Szemle, a Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata. 1998/12.)
3. Nyiri Sándor: Közrendészet – magánrendészet (Belügyi Szemle, a Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata. 2004/9.)
4. Finszter Géza: A rendészet elmélete. KJK Kerszöv, Budapest, 2003.
5. Finszter Géza az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, valamint az Országos Rendőr-főkapitányságon elhangzott előadásainak jegyzetei alapján
6. Jármay Tibor: Gondolatok a magán- és közrendészetről, a (városi) biztonság könnyű- és nehézlovasságáról, kézirat, 2006.
7. Korinek László: A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon. Kézirat